
TĚLESNÉ SEBEPOJETÍ V KONTEXTU VZTAHOVÉ VAZBY: MANOVA

Teoretické zakotvení

Body image (tělesné sebepojetí) představuje komplexní psychologický konstrukt zahrnující percepční, kognitivní, emoční a behaviorální složky vztahu jedince k vlastnímu tělu (Cash & Smolak, 2011; Vallar, 2024). Výzkumy dlouhodobě ukazují, že tělesná nespokojenost je rozšířeným fenoménem zejména v období adolescence a mladé dospělosti (Bucchianeri et al., 2013). Zvláštní význam má internalizace sociokulturních ideálů krásy, které jsou posilovány médii a sociálními sítěmi (Tiggemann, 2011; Jiotso et al., 2021). Zatímco ženy častěji internalizují štíhlý ideál, u mužů se objevuje tlak na svalnatost a vyrysovanost postavy (Brasil et al., 2024).

Vedle ostatních vlivů se však stále častěji zdůrazňuje význam vztahových faktorů při utváření tělesného sebepojetí. Teorie vztahové vazby (attachment theory), formulovaná Bowlbym (1969), předpokládá, že rané vztahové zkušenosti s primárními pečovateli vedou k vytvoření vnitřních pracovních modelů sebe sama a druhých. Tyto modely následně ovlivňují emoční regulaci, sebehodnocení i způsob prožívání mezilidských vztahů (Bretherton, 1992; Brisch, 2011). V dospělosti se vztahová vazba obvykle konceptualizuje pomocí dimenzí úzkostnosti a vyhýbavosti (Bartholomew & Horowitz, 1991). Úzkostná vazba je spojena s negativním obrazem sebe sama a zvýšenou citlivostí na odmítnutí, zatímco vyhýbavá vazba je charakterizována emoční distancí a potlačováním potřeby blízkosti.

Empirické studie naznačují, že nejistá vztahová vazba může souviset s vyšší mírou tělesné nespokojenosti a symptomů poruch příjmu potravy (Illing et al., 2010; Troisi et al., 2006). Rodičovská vazba je rovněž významným prediktorem sebehodnocení a psychické pohody adolescentů a mladých dospělých (Wilkinson, 2004; Kenny et al., 2005). Vztahová zkušenost tak může zprostředkovaně ovlivňovat způsob, jakým jedinec vnímá vlastní tělo – například skrze potřebu sociální validace nebo zvýšenou citlivost na hodnocení.

Původ dat

Na tuto práci jsem použila data sbíraná v rámci výzkumu ke své bakalářské práci (Nováková, 2024), zaměřené na souvislost mezi body image a vztahovou vazbou v mladé dospělosti. Výzkumný soubor tvořili respondenti ve věku mladé dospělosti, přičemž sběr dat probíhal anonymně prostřednictvím standardizovaných sebesupozovacích škál.

Subškály **Appearance Evaluatibon** (AE) a **Body Areas Satisfaction Scale** (BASS) zachycují celkovou spokojenost s vlastním vzhledem a konkrétními tělesnými oblastmi, zatímco **Appearance Orientation** (AO) měří míru investice do vzhledu a jeho důležitost pro

sebeпоjetí. Obavy z přibírání (**Overweight Preoccupation**, OWP) reflektují kognitivní a emoční zaujetí tělesnou hmotností. Percepční složka body image byla doplněna metodou **Basic Olomouc Body Rating** (BOBR), která umožňuje porovnání reálně vnímané a ideální postavy.

Vztahová vazba k rodičům byla měřena pomocí dimenzionálního přístupu k attachmentu, konkrétně dimenzemi úzkostnosti a vyhýbavosti.

Dataset tedy obsahuje dimenze vztahové vazby k matce a otci (úzkostnost, vyhýbavost), škály tělesného sebeпоjetí (AO, OWP, AE+BASS), dále rozdílové skóre BOBR, BMI a vybrané demografické proměnné.

Metoda analýzy

Pro posouzení vlivu vztahových dimenzí k rodičům na profil tělesného sebeпоjetí jsme provedli multivariační analýzu v rámci obecného lineárního modelu. Model zahrnoval:

- **závislé proměnné:** AO, OWP, AE+BASS
- **prediktory:** vyhýbavost otec, vyhýbavost matka, úzkostnost otec, úzkostnost matka
- **kontrolní proměnné:** pohlaví a BMI.

Analýza byla provedena na celém souboru $N = 326$ (ženy $n = 234$, muži $n = 92$).

Kontrola předpokladů

Před samotnou interpretací výsledků byly ověřeny základní předpoklady multivariační analýzy. Normalita rozdělení závislých proměnných byla testována pomocí Shapiro–Wilkova testu. Homogenita kovariančních matic byla ověřena Boxovým M testem. Celkově můžeme konstatovat, že předpoklady multivariační analýzy byly splněny v dostatečné míře pro validní interpretaci výsledků.

MANOVA

Výsledky ukázaly, že profil závislých proměnných (AO, OWP, AE+BASS) je statisticky významně asociován s pohlavím, BMI a některými dimenzemi attachmentu. Po kontrole pohlaví a BMI se jako významné multivariační prediktory ukázaly BMI, pohlaví, vyhýbavost k otci a úzkostnost k matce. Výsledky uvádíme v následující tabulce

Regresor	Wilksova λ	F (df1, df2)	p hodnota	Interpretace
Pohlaví	0,862	F(3, 317) = 16,84	< 0,001	statisticky významné
BMI	0,847	F(3, 317) = 19,03	< 0,001	statisticky významné
Vyhýbavost otec	0,939	F(3, 317) = 6,75	< 0,001	statisticky významné
Vyhýbavost matka	0,986	F(3, 317) = 1,44	0,230	nevýznamné
Úzkostnost otec	0,976	F(3, 317) = 2,56	0,055	trend
Úzkostnost matka	0,973	F(3, 317) = 2,83	0,039	statisticky významné

Tabulka 1: výsledky MANOVA

Následné univariační testy

Vzhledem k tomu, že MANOVA pouze indikuje, zda existuje celkový rozdíl v kombinaci závislých proměnných, byly následně provedeny univariační analýzy rozptylu (ANOVA/ANCOVA) pro jednotlivé závislé proměnné zvlášť. Tyto testy umožňují určit, která konkrétní složka multivariačního profilu (AO, OWP, AE+BASS) přispívá k celkovému efektu. Tyto testy rozkládají multivariační efekt na jednotlivé dimenze a umožňují detailnější interpretaci směru a velikosti účinku jednotlivých prediktorů.

Z výsledků vidíme, že:

- **OWP** je nejvíce syceno pohlavím a BMI (největší efekty) a zároveň souvisí s vyhýbavostí k otci.
- **AE+BASS** souvisí s BMI i pohlavím, a navíc se ukazuje vazba na otcovu vyhýbavost a matčinu úzkostnost.
- **AO** se liší podle pohlaví, mírně roste s BMI a je asociováno s úzkostností ve vztahu k otci.

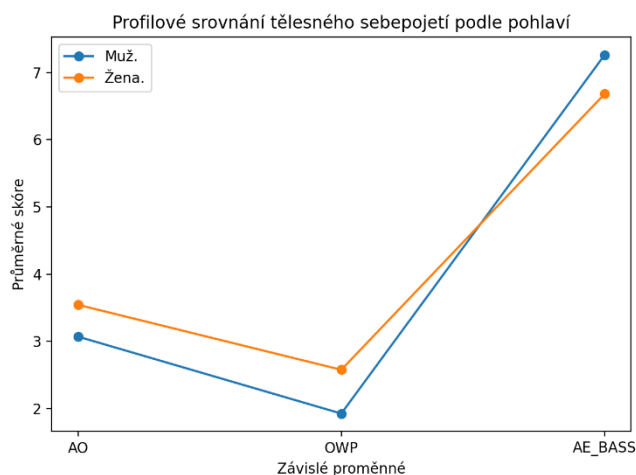
Výsledky si shrneme v následující tabulce.

Závislá proměnná	Regresor	F	p-hodnota	Parciální η^2
AO	Pohlaví	21,03	< 0,001	0,062
	BMI	4,15	0,042	0,013
	Úzkostnost otec	5,88	0,016	0,018
	Ostatní dimenze	—	nevýznamné	—
OWP	Pohlaví	43,42	< 0,001	0,12
	BMI	27,08	< 0,001	0,078
	Vyhýbavost otec	7,25	0,007	0,022
	Ostatní dimenze	—	nevýznamné	—
AE+BASS	Pohlaví	17,36	< 0,001	0,052
	BMI	26,93	< 0,001	0,078
	Vyhýbavost otec	19,20	< 0,001	0,057
	Úzkostnost matka	8,08	0,0048	0,025

Tabulka 2: Výsledky následných testů

Profilový graf (podle pohlaví)

Pro dokreslení vztahů zde uvádíme jednoduchý profilový graf průměrů AO, OWP a AE+BASS podle pohlaví.

Graf 1: Profilový graf

Shrnutí výsledků

Výsledky plného modelu naznačují, že tělesné sebepojetí není determinováno pouze objektivními tělesnými parametry (BMI), ale je významně ovlivňováno také vztahovými faktory, zejména kvalitou vztahu k rodičům.

Nejsilnější a nejkonzistentnější efekt byl zaznamenán u **BMI** a **pohlaví**, což odpovídá dosavadním výzkumům poukazujícím na vyšší citlivost žen k tělesným ideálům a na silnější souvislost mezi BMI a nespokojeností s tělem. Tyto faktory vysvětlují podstatnou část variability zejména v oblasti obav z přibírání (OWP).

Z hlediska vztahových dimenzí se jako významné ukázaly především **vyhýbavost ve vztahu k otci a úzkostnost ve vztahu k matce**. Vyhýbavost k otci byla spojena zejména s vyšší mírou obav z přibírání (OWP) a s nižším pozitivním tělesným sebepojetím (AE+BASS). Tento vzorec lze interpretovat tak, že emocionální distanc či nedostatek dostupnosti otcovské figury může oslabovat stabilitu sebepojetí a zvyšovat potřebu regulace vlastní hodnoty prostřednictvím těla.

Naopak úzkostnost ve vztahu k matce souvisela především s celkovým pozitivním hodnocením vlastního vzhledu (AE+BASS). Lze předpokládat, že ambivalentní či nejistý vztah k matce – která bývá primárním zdrojem zpětné vazby ohledně vzhledu – může posilovat citlivost na hodnocení a přispívat k nestabilitě tělesného sebepojetí.

Zajímavým zjištěním je, že vztah k otci vykazoval v modelu výraznější a konzistentnější efekt než vztah k matce. To může naznačovat, že otcovská figura hraje v kontextu tělesného sebepojetí specifickou roli, potenciálně spojenou s validací, sociálním srovnáváním či formováním genderových norem.

Celkově lze tedy konstatovat, že tělesné sebepojetí je výsledkem komplexní interakce biologických (BMI), sociálních (pohlaví) a vztahových faktorů (attachmentové dimenze). Zjištění podporují teoretické modely, které zdůrazňují význam raných vztahových zkušeností pro formování sebehodnocení a regulace emocí

Použité zdroje

- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226–244. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759–775. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.28.5.759>
- Brasil, K. M., Mims, C. E., Pritchard, M. E., & McDermott, R. C. (2024). Social media and body image: Relationships between social media appearance preoccupation, self-objectification, and body image. *Body Image*, 51, 101767. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2024.101767>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.
- Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: Od teorie k terapii*. Portál.
- Bucchianeri, M. M., Arikian, A. J., Hannan, P. J., Eisenberg, M. E., & Neumark-Sztainer, D. (2013). Body dissatisfaction from adolescence to young adulthood: Findings from a 10-year longitudinal study. *Body Image*, 10(1), 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2012.09.001>
- Calogero, R. M., & Thompson, J. K. (2010). Gender and body image. In J. C. Chrisler & D. R. McCreary (Eds.), *Handbook of gender research in psychology* (pp. 153–184). Springer.
- Illing, V., Tasca, G. A., Balfour, L., & Bissada, H. (2010). Attachment insecurity predicts eating disorder symptoms and treatment outcomes in a clinical sample of women. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 198(9), 653–659. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e3181ef34b2>
- Jiotsa, B., Naccache, B., Duval, M., Rocher, B., & Grall-Bronnec, M. (2021). Social media use and body image disorders. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 2880. <https://doi.org/10.3390/ijerph18062880>
- Kenny, M. E., Griffiths, J., & Grossman, J. (2005). Self-image and parental attachment among late adolescents. *Journal of Adolescence*, 28(5), 649–664. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.08.009>
- Nováková, M. (2024). *Souvislost mezi body image a vztahovou vazbou v mladém dospělosti* (Bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
- Tiggemann, M. (2011). Sociocultural perspectives on human appearance and body image. In T. F. Cash & L. Smolak (Eds.), *Body image: A handbook of science, practice, and prevention* (2nd ed., pp. 12–19). Guilford Press.

Troisi, A., Di Lorenzo, G., Alcini, S., Nanni, R. C., Di Pasquale, C., & Siracusano, A. (2006). Body dissatisfaction in women with eating disorders. *Psychosomatic Medicine*, 68(3), 449–453. <https://doi.org/10.1097/01.psy.0000204923.09390.5b>

Vallar, G. (2024). Body schema and body image as internal representations of the body. *Journal of Neuropsychology*, 19(S1), 8–25. <https://doi.org/10.1111/jnp.12389>

Wilkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(6), 479–493. <https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000048063.59425.20>